

КОНЦЕПЦІЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА 2021-2027 РР.

Концепцію стійкого розвитку сільських територій Закарпатської області на період 2021-2027 роки розроблено і схвалено Вченою радою Закарпатського регіонального центру соціально-економічних і гуманітарних досліджень НАН України (протокол № 3 від 7 травня 2019 року), Вченою радою Мукачівського державного університету (протокол № 13 від 27 червня 2019 року), кафедрою економіки і підприємництва ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (протокол № 11 від 17 травня 2019 року).

Концепцію презентовано, обговорено і рекомендовано на засіданні фокус-групи Закарпатської ОДА для використання при розробленні проєкту Регіональної стратегії розвитку Закарпатської області на період 2021-2027 роки.

1. Обґрунтування проблем, на розв'язання яких спрямовано Концепцію

Сільські території, де проживає 62,9 відсотка населення області, володіють значним природним, демографічним, економічним та історико-культурним потенціалом і в разі його раціонального використання здатні внести вагомий вклад у вирішення ключових проблем соціально-економічного розвитку регіону.

Однак значна частина сільських поселень перебуває сьогодні у кризово-депресивному стані, наслідком чого є посилення процесів депопуляції населення, масштабна трудова міграція, згорання діяльності об'єктів соціальної сфери. Високим залишається рівень бідності

© **Мікловда В.П.**, д.е.н., проф., член-кореспондент НАН України, завідувач кафедри економіки і підприємництва ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Гоблик В.В., д.е.н., проф., перший проректор Мукачівського державного університету

Пітюлич М.І., д.е.н., проф., завідувач відділу перспективного розвитку сільських територій Закарпатського регіонального центру соціально-економічних і гуманітарних досліджень НАН України

Пітюлич М.М., д.е.н., доц., старший науковий співробітник відділу перспективного розвитку сільських територій Закарпатського регіонального центру соціально-економічних і гуманітарних досліджень НАН України

Сембер С.В. – к.е.н., доц., директор Закарпатського регіонального центру соціально-економічних і гуманітарних досліджень НАН України

сільського населення. Внаслідок цього посилюються процеси деривації, тобто звуження, а в окремих випадках відсутність можливостей задоволення першочергових соціальних і економічних потреб сільського населення, зростання нерівності у його доступі до соціальних благ, зниження стандартів споживання, що закладає підвалини для посилення соціальної напруги на селі.

Ключовою проблемою сільських територій, яка породжує низку інших проблем, є сировинна зорієнтованість економіки, через що абсолютна більшість сільського населення не бере участі в розподілі доходів від використання природних ресурсів, що створює конфлікт між бізнесом і сільськими громадами і позбавляє останні основного джерела розвитку – доданої вартості, перетворюючи їх, по суті, у сировинного інвестора. Аграрно-сировинна модель економіки спричинила згорання діяльності сільської промисловості, закладів соціальної інфраструктури, втрату робочих місць, які потребують висококваліфікованої праці, глибоку диференціацію просторового розвитку, рівня життя населення. По суті, ці чинники стали причиною виїзду економічно активного населення, зокрема сільської молоді, у міста і за кордон. Парадоксальність ситуації, яка склалася в сільській місцевості сьогодні, в тому, що окремі заходи держави, спрямовані на стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції та підтримку конкуренції в аграрній сфері, відбуваються на тлі «оптимізації», а точніше – згорання діяльності соціально-культурної сфери, що не відповідає інтересам сільського населення і вступає у суперечність з інноваційною моделлю розвитку як стратегічного курсу досягнення економічного зростання в Україні. З цього очевидним є необхідність внесення серйозних коректив у методологію розробки регіональної стратегії розвитку сільських територій як самостійного об'єкта регулювання, змістом якого є зміщення акценту від секторального до територіального управління їх багатофункціональним розвитком, а саме: конкретизація цільових настанов, принципів, завдань та інструментарію їх комплексного розвитку з прив'язкою до європейських принципів і стандартів.

2. Мета державної політики стійкого розвитку сільських територій

Метою Концепції стійкого розвитку сільських

територій є з'ясування та аналіз ключових проблем їх розвитку, задіяння важелів соціально-економічного та управлінського характеру, спрямованих на досягнення якісно нового рівня розвитку села, який забезпечує комплексне вирішення економічних, соціальних та екологічних завдань, ефективну реалізацію соціального, природно-ресурсного і транскордонного потенціалу сільських територіальних громад з метою підвищення стандартів якості життя сільського населення. Досягнення поставленої мети вбачається через відмову від галузевого (секторального) підходу, який культивується сьогодні, і перехід до територіального управління розвитком сільських поселень. Це означає, що розвиток лісового та сільського господарства як структуроутворюючих сфер господарювання повинен стимулюватися разом з іншими елементами сільського укладу життя – виробничою і соціальною інфраструктурою, медициною, освітою, побутовим обслуговуванням населення, системою комунікації, розвитком несільськогосподарських видів діяльності.

Зміщення вектору від секторального до просторового розвитку – магістральний шлях переходу від моногалузевої структури сільської економіки до багатофункціонального розвитку сільських територій, забезпечення продуктивної зайнятості та розширення джерел доходів сільського населення в умовах ринкової трансформації.

Інструментами багатофункціонального розвитку є диверсифікація і модернізація сільської економіки, які пришвидшать структурні зміни у сільському середовищі і відкриють простір для реалізації численних функцій несільськогосподарського призначення, розширять сферу докладання інтелектуальної висококваліфікованої праці як головної умови закріплення молоді на селі, з якою пов'язується його майбутнє.

3. Цілі державної політики стійкого розвитку сільських територій:

- створення сприятливих соціально-економічних умов для виконання селом виробничої, соціально-демографічної, екологічної, соціокультурної та етнічної функцій, реалізація яких сприяє багатофункціональності розвитку сільських територій та підвищенню якості життя сільського населення;
- розвиток пріоритетних сфер виробництва (сільське господарство, промислове виробництво, туристично-рекреаційна сфера) здійснюється у взаємозв'язку з розвитком

несільськогосподарських видів підприємницької діяльності, виробничою і соціальною інфраструктурою, сферою побутового обслуговування, агроконсалтингом, системою телекомунікацій тощо;

- підтримка інноваційно активного, соціального підприємництва, створення робочих місць, які вимагають висококваліфікованої праці, розвиток несільськогосподарських видів діяльності як єдиного інструменту закріплення молоді в сільській місцевості;
- уповільнення трудової міграції сільського населення шляхом створення ефективного підприємницького середовища на селі, використання коштів держави, трудових мігрантів для організації власної справи, самозайнятості, розвитку малих інноваційних підприємств, соціального підприємництва;
- стабілізація чисельності і збільшення очікуваної тривалості життя як основні джерела розширеного відтворення сільського населення;
- інтеграція особистих селянських господарств як основних виробників сільськогосподарської продукції шляхом формування кластерів кооперативів, різних інтегрованих формувань, діяльність яких забезпечить синергетичний ефект використання природних та людських ресурсів і сприятиме підвищенню конкурентоздатності виробництва.

4. Реалізація цілей державної політики стійкого розвитку сільських територій досягається завдяки:

- модернізації та диверсифікації сільської економіки, що забезпечує рух від монофункціональної до поліфункціональної диверсифікованої економіки і відкриває простір для множинності видів трудовозайнятості сільського населення та розширення джерел формування доходів, підвищення рівня життя сільського населення;
- застосуванню спеціальних режимів господарювання (податкового, кредитного, інвестиційного), поєднаних з різними формами державної підтримки опорних (товарних) домогосподарств населення, які виступають превентивним інструментом поглиблення інтеграційних процесів в економіці сільських територій;
- партнерству держави та органів ОТГ у реалізації державних програм структурної перебудови сільської економіки на засадах консолідації коштів державного бюджету, регіону, власних ресурсів об'єднаних територіальних громад та населення;
- розробленню державного стандарту умов життя сільського населення в плані зайнятості,

освіти, охорони здоров'я, послуг житлово-комунального господарства, розвитку виробничої і соціальної інфраструктури;

- розвитку місцевого самоврядування та зміцненню його фінансової бази, становленню об'єднаних територіальних громад як реальних суб'єктів економіки, які володіють правом власності та можливістю реального розпоряджання нею. Основний «двигун» цих процесів – активність, ініціатива, участь сільського населення у змінах;

- створенню ефективного підприємницького середовища з метою залучення коштів трудових мігрантів для започаткування власного бізнесу, розвитку соціального підприємництва, самозайнятості, організації кооперативів, мікрота малого підприємництва;

- розширенню фінансової інфраструктури, механізму самофінансування, використанню потенціалу державно-приватного партнерства як складової фінансового механізму розвитку сільського підприємництва;

- формуванню механізму підтримки інноваційного бізнесу, пов'язаного із застосуванням передових технологій у сільському господарстві, виробництвом екологічно чистої продукції, впровадженням біодинамічних методів виробництва сільськогосподарської продукції, консультуванням, підготовкою і перепідготовкою сільських товаровиробників, організацією та навчанням прогресивних методів ведення агробізнесу;

- розвитку ринкової інфраструктури і створенню умов доступу сільгоспвиробників до ринків збуту продукції, включенню їх у сферу транскордонного співробітництва;

- поліпшенню соціального захисту сільського населення.

5. Стратегія демографічного розвитку сільського населення

Метою демографічної політики є стабілізація й утримання чисельності сільського населення на рівні, який забезпечує розширене відтворення, підвищення його якісних характеристик, уповільнення темпів трудової міграції, визначення джерел та обсягів бюджетного фінансування, необхідних для якісного поліпшення демографічної ситуації в сільській місцевості.

Досягнення стійкого демографічного розвитку, нормалізація демовідтворювальних процесів сільського населення вимагає здійснення комплексу заходів за такими напрямками:

- активізація політики народжуваності та розвитку сільської сім'ї, відновлення сімейних цінностей, збереження традицій середньодітності, формування механізму соціального захисту сільських сімей, зокрема багатодітних, які потребують особливої уваги з боку держави;

- збереження та поліпшення стану здоров'я, підвищення коефіцієнта життєвості, збільшення тривалості життя, зниження дитячої смертності, поступовий перехід на загальнообов'язкове державне медичне страхування, розвиток сільської медицини, санітарно-епідеміологічної служби, створення умов праці, що забезпечують збереження фізичного та психічного здоров'я;

- створення сучасної інфраструктури, забезпечення доступності до якісних медичних, побутових, житлово-комунальних, рекреаційних послуг. До 2030 року вирішення питання централізованого водопостачання та будівництва каналізації у всіх сільських поселеннях області;

- розробка державних соціальних стандартів і державних соціальних гарантій для молодих сімей, забезпечення молоді житлом, формування моделі сільської сім'ї «середнього класу», доміантними ознаками якої є високий рівень життя, матеріальний добробут, інвестування в розвиток родини;

- уповільнення темпів трудової міграції з метою утримання чисельності та структури сільського населення на рівні, що забезпечує господарську освоєність сільських територій, вжиття превентивних заходів, спрямованих на запобігання знелюдненню та вимиранню сіл, зменшення міграційного відтоку населення.

На виконання окресленого кола завдань розробляється регіональна цільова комплексна програма «Демографічний розвиток сільського населення до 2030 року» з підпрограмами «Розвиток сільської медицини: поліпшення стану здоров'я, зниження смертності та продовження тривалості життя», «Регулювання трудовігратійних процесів та забезпечення зворотності трудових мігрантів», в яких конкретизуються цілі, фінансове забезпечення, завдання, окреслюються терміни, інституційні механізми реалізації стратегічних завдань та їх виконавці.

6. Диверсифікація та модернізація сільської економіки

Реалізація стратегічних завдань стійкого розвитку сільських територій, підвищення рівня якості життя сільського населення зумовлює об'єктивну потребу у здійсненні глибоких секторальних змін, траєкторія руху яких

спрямовується на перехід від моногалузової до полісистемної структури сільської економіки. В якості фундаментального імперативу, здатного забезпечити перехід сільської економіки до ринкової, інноваційно орієнтованої моделі розвитку, є диверсифікація та модернізація.

Модернізація економіки сільських територій передбачає усунення існуючих передумов прогресуючого відставання у пріоритетних сферах господарювання шляхом здійснення системних структурних секторальних змін, техніко-технологічне оснащення виробництва, запровадження ресурсозберігаючих та безвідходних технологій, стимулювання розвитку високотехнологічних сегментів економіки, формування інноваційно активного кадрового потенціалу та створення відповідного інституційного середовища сприяння розвитку зазначених процесів.

Реалізація окресленого вузла проблем вимагає внесення кардинальних змін у систему державного менеджменту, вектор яких спрямовується на відмову від безпосереднього регулювання розвитку сільських територій до формування державної політики їх підтримки і розвитку.

Пріоритетами стратегії диверсифікації і модернізації сільської економіки є:

- реалізація структурної трансформації, яка базується на довгостроковій стратегії перебудови сільської економіки і передбачає поетапний перехід від вузькопрофільної до багатофункціональної диверсифікованої економіки, стимулювання і підтримку структуроутворюючих сфер господарювання із завершеним циклом виробництва, інтеграцію особистих селянських господарств та підтримку товарних (опорних) господарств, розвиток сільської промисловості та несільськогосподарських видів трудової діяльності. Результатом переходу від моно- до поліфункціональної диверсифікованої моделі сільської економіки стане збільшення доданої вартості та ріст продуктивності праці як найважливіших джерел відтворення;

- сприяння діяльності інститутів інноваційного розвитку і економічного зростання в агропромисловому та лісовому виробництві – інноваційних центрів, агентств розвитку, стратегічних технологій, експертних і страхових компаній, бізнес-інкубаторів, центрів трансферу технологій тощо, які забезпечать впровадження високих технологій та конкурентоспроможність виробництва;

- започаткування розроблення регіональної та місцевих стратегій (ОТГ) і програм розвитку несільськогосподарських видів економічної діяльності в розрізі кожного сільського поселення

на основі використання власного природно-ресурсного та людського потенціалу з урахуванням існуючих потреб у продукції та послугах сільського населення;

- створення умов для подолання дезінтеграційних процесів у сільському господарстві шляхом підтримки сімейних фермерських господарств, товарних домогосподарств, навколо яких об'єднуються дрібні товаровиробники, всебічна підтримка обслуговуючих кооперативів, постачально-збутового сервісу, системи взаємного кредитування, доступності до маркетингової інформації про можливості збуту продукції, стимулювання діяльності приватних підприємницьких структур, що забезпечують глибоку переробку і транспортування сільгосппродукції. Діяльність різних організаційно-правових форм підприємництва на селі забезпечить багатофункціональність його розвитку та раціональне використання земельних, людських, матеріально-технічних ресурсів, дозволить використати переваги малого і середнього бізнесу;

- формування сприятливого інвестиційного та підприємницького середовища у сфері рекреації, природоохоронній діяльності, агро- і екологічному туризмі, сільському готельному бізнесі, галузі народних промислів і ремесел, задіяння у виробничий процес продуктів побічного лісокористування, лікарських рослин та їх переробка на місцях.

На виконання завдань, пов'язаних із структурними процесами, розробляються регіональні та субрегіональні програми «Диверсифікація і модернізація сільської економіки», які включають підпрограми «Підтримка мікро- і малого підприємництва», «Стимулювання виробництва органічної продукції», «Підтримка сімейних фермерських господарств», «Розвиток несільськогосподарських видів діяльності на селі».

7. Політика зайнятості та створення умов гідної праці

Уповільнення темпів природного приросту населення, масштабна трудова міграція та безробіття значної частини економічно активного населення супроводжуються ускладненням ситуації у сфері соціально-трудова відносин та зайнятості сільського населення. З огляду на це формування нової політики зайнятості та ринку праці вимагає внесення суттєвих коректив у стратегію трудовикористання, суть якої полягає у відході від існуючої трудозатратної моделі до трудозберігаючої політики зайнятості.

Вирішення цього завдання досягається завдяки формуванню активного ринку праці, синтезуючого окремі елементи гнучкого і регульованого ринку праці з метою створення її гідних умов та продуктивної зайнятості сільського населення.

Зasadничими принципами концепції формування сільського ринку праці є:

- пріоритетність стратегії зайнятості при розробленні регіональних і субрегіональних (ОТГ) програм (стимулювання інвестицій у створення нових робочих місць, активізація підприємницької діяльності в різних сферах економічної діяльності, надання пільгових кредитів для організації альтернативного бізнесу, самозайнятості);

- орієнтація політики зайнятості на загальнолюдські цінності, формування професійної придатності і культури праці, що забезпечують реалізацію права людини на працю, освіту, гідні умови життєдіяльності, свободу вибору сфери та виду зайнятості;

- досягнення продуктивної зайнятості як стратегічної мети стабілізації економіки, впровадження в сільський простір дедалі більше функцій несільськогосподарського призначення, підтримка мікро- і малого виробництва, особливо у сфері рекреаційної і природоохоронної діяльності, агро- й екологічному туризмі, сільському і готельному бізнесі, лісопромисловому і водоохоронному, будівельному підприємстві, особливо заготівельно-переробного характеру, сфері народних ремесел, об'єктів виробничої і соціальної інфраструктури. Економічна основа реалізації окресленого вузла проблем – здійснення глибоких перетворень у сфері соціально-трудових відносин, створення умов для багатогукладності та поліфункціональності трудової діяльності, підвищення соціальної активності сільського населення, що пришвидшить структурні процеси в сільському середовищі та значною мірою мінімізує сезонний характер використання праці в сільськогосподарському виробництві;

- сприяння збуту сільськогосподарської продукції, розширення мережі заготівельних пунктів по закупівлі сільськогосподарської продукції, організація торгової і логістичної систем на кооперативних засадах, створення при ОТГ інформаційно-консультативних пунктів з надання послуг підприємцям у частині скорочення витрат виробництва, підвищення якості продукції, обсягів виробництва, сприяння виходу на внутрішні ринки, включення у сферу транскордонних зв'язків. Зазначені організаційні заходи спрямовуються на стимулювання

розвитку сфери докладання праці, формування відкритих інформаційних баз для задоволення потреб сільського населення, забезпечення доступу до інформації про кон'юнктурні коливання на різних сегментах ринків товарів, послуг, праці, фінансів тощо;

- створення умов для розвитку домашніх товарних господарств населення та сімейних фермерських господарств як точок економічного зростання, які забезпечують життєдіяльність значної частини сільських територій та інтегрують навколо себе дрібні господарства населення. Їх взаємодія з обслуговуючими кооперативами функціонально зв'яже домогосподарства з ринками збуту продукції та переробною сферою виробництва, наслідком чого стане поглиблення поділу праці на селі, розширення спеціалізації домогосподарств, включення їх в активну підприємницьку діяльність;

- розширення мережі постійно діючих інформаційно-консультативних та навчальних центрів для надання економічних і технологічних консультацій сільським підприємцям у частині запровадження передових технологій у сільському господарстві, виробництві органічної продукції, ефективному використанні економічних ресурсів, навчанні основ підприємництва, менеджменту і маркетингу. Метою реалізації цих заходів є підвищення якості трудового потенціалу села, адаптація підприємців до умов функціонування в конкурентному середовищі;

- створення на регіональному та районному рівнях консультаційних рад за участю органів місцевого самоврядування, керівників навчальних закладів, підприємців, з метою узгодження обсягів підготовки фахівців відповідно до прогностичних оцінок потреб ринку праці сільських територій, коригування навчальних планів і програм з урахуванням потреб роботодавців, удосконалення профорієнтаційної роботи з сільською молоддю, допомога у працевлаштуванні випускникам шкіл.

Вирішення окресленого вузла проблем, пов'язаних із забезпеченням ефективної зайнятості сільського населення та створенням умов гідної праці, вимагає розробки регіональних та локальних (ОТГ) програм «Активізація зайнятості сільського населення», з включенням у їх структуру підпрограм «Підтримка мікро- і малого бізнесу», «Стимулювання несільськогосподарських видів економічної діяльності», «Розвиток сільської промисловості та агропромислової кооперації», «Регулювання сільських локальних ринків праці та розвиток інфраструктури».

8. Стратегія природокористування та охорона навколишнього середовища

Метою політики природокористування є розробка економіко-організаційного механізму управління трудовогосподарською діяльністю сільських територій з урахуванням потенційних можливостей навколишнього середовища, необхідності відтворення природних ресурсів, підвищення відповідальності за екологічні правопорушення в процесі господарського їх освоєння. Окреслена мета, оцінка наявного природно-ресурсного потенціалу та динаміка структурних процесів у сільській місцевості проєктують еколого-економічну модель господарювання, в якій організація економічної життєдіяльності, розвиток різних видів підприємництва, технічне переоснащення, реконструкція діючих підприємств, розміщення нових виробництв здійснюється за критерієм екологічності. Цей критерій зміщує акцент на користь екологізації господарювання і передбачає пріоритетність екологічного над економічним, визначає рамки діяльності всіх суб'єктів господарювання, становить сутність регіональної політики сільського розвитку. Екологічна домінанта як чинник стійкого розвитку сільських територій є важливою в трьох аспектах: превентивному – орієнтація на зниження антропогенного (технологічного) навантаження на екосистему, адаптаційному – пристосування економіки і сільського соціуму до існуючих природних умов та економічному – можливість реалізувати абсолютні переваги в конкурентному середовищі.

Відповідно до цього основними завданнями стратегії природокористування є:

- активізація структурних процесів та підтримка екологічного підприємництва, функціонуючого на базі ресурсозберігаючих, маловідходних замкнених технологій, діяльність яких забезпечує стійкий розвиток сільських екосистем в умовах активної господарської діяльності;

- екологізація господарського механізму управління економікою сільських територій в напрямі обмеження антропогенного впливу на екосистему, скорочення масштабів та інтенсивності використання природних ресурсів, регулювання якості навколишнього природного середовища з урахуванням локальних умов господарювання шляхом застосування відповідних стимулів, пільг та преференцій тощо;

- проведення аудиту екологічного стану сільських територій, розробка екологічних паспортів та еколого-економічної карти кожного сільського поселення;

- запровадження системи оціночних соціально-економічних критеріїв, на основі яких буде здійснюватися розміщення нових виробництв у сільській місцевості;

- поступовий перехід на міжнародні екологічні стандарти виробництва органічної продукції в сільському та лісовому господарстві, запровадження системи сертифікації, контролю та аналізів продовольчої сировини і харчових продуктів;

- створення ефективної інфраструктури рекреаційного бізнесу в сільській місцевості, включаючи розробку єдиної системи стандартів і нормативних екологічних вимог рекреаційного навантаження на екосистему і правил здійснення рекреаційного природокористування;

- вдосконалення економіко-організаційного механізму використання природних ресурсів у напрямі мобілізації внутрішніх і зовнішніх інвестицій, застосування фінансово-кредитних інструментів стимулювання природоохоронної діяльності, податкове регулювання екологічного бізнесу, підтримка діяльності суб'єктів господарювання, які здійснюють природоохоронну та природовідтворювальну діяльність;

- стимулювання і підтримка місцевих ініціатив щодо розвитку альтернативних джерел енергії;

- поступове обмеження, а в перспективі повна відмова від використання поліетилентерeftалату (PET) – пластикової тари, виготовленої із синтетичних матеріалів (полімерів) – (поліетиленові пакети, посуд разового користування, петпляшки тощо) та заміщення екологічними таропакувальними матеріалами, створення пільгових умов для суб'єктів підприємництва, які здійснюють їх виробництво.

Для вирішення проблеми раціонального природокористування розробляються регіональні програми, які передбачають реалізацію комплексних заходів, спрямованих на екологізацію господарювання, ефективне використання та відтворення природно-ресурсного потенціалу сільських територій Закарпаття.

9. Фінансова політика стимулювання розвитку сільських поселень

Реалізація заходів соціально-економічного розвитку сільських територій потребує здійснення ефективної фінансової політики, оскільки в умовах проведення децентралізації важливим аспектом їх функціонування є можливість досягнення ними самодостатності і спроможності задовольняти власні потреби. Саме в процесі реалізації фінансової політики держава повинна вживати важливі заходи, впливаючи

через систему економічних, адміністративних, законодавчих, організаційних інструментів на розвиток цих територій. Держава при здійсненні фінансової політики на сільських територіях повинна кардинально змінити вектор інвестування – з місцевих органів влади на підприємства та населення, що знаходяться на *цих* територіях.

Сучасна фінансова політика розвитку сільських територій повинна реалізовуватися за рахунок кооперації ресурсів держави, бізнесу (інвесторів) та населення і спрямовуватись на стимулювання підприємницької активності, створення нових робочих місць, розширення сфери докладання праці, створення сприятливого інвестиційного клімату тощо, що в кінцевому результаті дозволить забезпечити самодостатність розвитку сільських територіальних громад.

Основними заходами у сфері фінансів мають бути:

- запровадження спеціального режиму господарювання та інвестиційної діяльності на окремих (депресивних) сільських територіях з метою залучення на ці території інвестицій у розвиток підприємницького середовища;

- надання державної фінансової допомоги для створення і розвитку дрібнотоварного виробництва, формування матеріально-технічної і кормової бази ОСГ, товарних господарств населення та фермерських господарств, сільськогосподарських кооперативів;

- стимулювання внутрішніх інвестицій за рахунок коштів, зароблених трудовими мігрантами, які спрямовувалися б на організацію ними підприємницької діяльності;

- у цілях диверсифікації сільської економіки розширення доступу юридичних і фізичних осіб до пільгових мікrokредитів на розвиток альтернативних видів діяльності на селі і встановлення для них преференцій, спрямованих на створення привабливих умов для здійснення вказаних видів діяльності;

- запровадження пільгового кредитування підприємців-початківців, включаючи і мікrokредитування приватних підприємців, надання державних гарантій під кредити, субсидювання сплати відсотків та надання поворотної фінансової допомоги, де особливу увагу слід зосередити на кредитуванні тих підприємців, які працюють у пріоритетних сферах економіки;

- розширення доступу сільського населення до кредитно-фінансових ресурсів шляхом розвитку банківської мережі і кредитних кооперативів на гірських територіях;

- залучення фінансових ресурсів за допомогою нетрадиційних, інноваційних інструментів мобілізації та інвестування капіталу, таких, як лізинг, страхування, франчайзинг, факторинг, форфейтинг, боргове та інфляційне фінансування, венчурний капітал, добровільні внески, фандрайзинг (платформи кікстартер), краутфандинг тощо;

- створення мережі селянських кредитних спілок, основна мета діяльності яких – спрощення отримання позики та забезпечення кредитними ресурсами;

- залучення додаткових фінансових ресурсів місцевими органами влади за рахунок емісії муніципальних цінних паперів та надання місцевих гарантій по кредитах;

- залучення коштів для ведення підприємницької діяльності з нетрадиційних джерел, таких, як кошти колективних ощадних організацій, асоціацій взаємодопомоги, кошти заробітчани тощо;

- розроблення проєктів для організації інтегрованих господарських структур (фінансово-агропромислової переробної групи) на основі інтеграції сільськогосподарських товаровиробників, переробних підприємств, банківського та фінансового капіталу з метою забезпечення завершеного виробництва.